

tekst: Jeroen Akkermans
fotografie: Minke Faber

Elke gewenste vorm

Het Amsterdamse collectief LUDWIG won eind januari volkomen onverwacht een Grammy. Het is de bekroning van een eigenzinnig concept dat flexibiliteit als handelsmerk heeft.

De grootste Amerikaanse muziekprijs winnen terwijl je nietsvermoedend thuis op de bank zit. Het overkwam het Amsterdamse collectief LUDWIG en sopraan/dirigente Barbara Hannigan toen ze eind januari een Grammy in de wacht sleepten voor het album *Crazy Girl Crazy*. 'Dit hadden we niet durven dromen,' schreef het collectief pal na de bekendmaking op Facebook. 'Zo voelt het nog steeds,' vertelt artistiek leider Peppie Wiersma begin

februari in een oude kosterswoning in Amsterdam. 'We waren weliswaar genomineerd, maar dit had helemaal niemand verwacht. Ze vertellen je van tevoren niks. Anders waren we met zijn allen naar New York gegaan.'

Het kostershuis, op een steenworp afstand van de Zuiderkerk, is de broedplek van het Grammywinende gezelschap. Maar van glitter en glamour is

We zijn als droomfabriekje helemaal nergens aan gebonden

in dit karakteristieke pand met zijn krakende wenteltrappen en matige isolatie weinig te merken. Alles ademt de sfeer van een '(anti)krakerscollectief' dat met beperkte middelen mooie dingen wil maken en bedenken. 'We zijn een droomfabriekje, geen orkest of ensemble,' zegt Wiersma. 'Dat maakt het soms lastig om ons in te schatten en onze beweegredenen te begrijpen. Maar met deze Grammy zullen nieuwe deuren gemakkelijker opengaan. En het is een geweldig vooruitzicht om volgend jaar samen met Barbara op wereldtournee te gaan.'

Nieuw collectief

LUDWIG ontstond als reactie op de bezuinigingen op de radio-orkesten. De politiek besloot rond 2010 dat er flink moest worden gesneden. 'Het Muziekcentrum van de omroep wordt opgeheven, was de boodschap.' Dat was in 2012 dan ook het lot van de Radio Kamer Filharmonie (RKF), waar Wiersma sinds 1987 paukenist was. Een klein groepje musici stak daarop onder aanvoering van contrabassist Wilmar de Visser de koppen bij elkaar. 'De kwaliteit die verloren zou gaan door de opheffing, was aanleiding om een nieuw gezelschap op te richten. We gingen in 2012 van start en vonden al snel de vorm waarin het collectief zich zou manifesteren: niet als een "traditioneel" kamerorkest, maar als een crisisbestendig gezelschap.'

Flexibiliteit als handelsmerk

En dat werd LUDWIG, een collectief waarvan flexibiliteit hét handelsmerk is. Zo heeft niemand een vaste aanstelling: voor elk project wordt vastgesteld welke artiest het beste geschikt is voor een (te ontwikkelen) project. Het collectief is daarmee allesbehalve waar

het in de beginfase wel voor is versleten: een opvang voor gewezen concertmusici. 'Deze constructie maakt het mogelijk om heel uiteenlopende projecten te draaien. Dat is het tweede belangrijke kenmerk van LUDWIG. We zeggen wel eens: we kunnen ons in elke gewenste vorm presenteren omdat we putten uit een enorm arsenaal aan musici die zich de afgelopen jaren aan LUDWIG verbonden hebben – zowel oud als nieuw talent. We zien bijvoorbeeld dat jonge aanstormende musici zich bij ons als een vis in het water voelen. Juist de veelzijdigheid van onze programmering spreekt ze aan.'

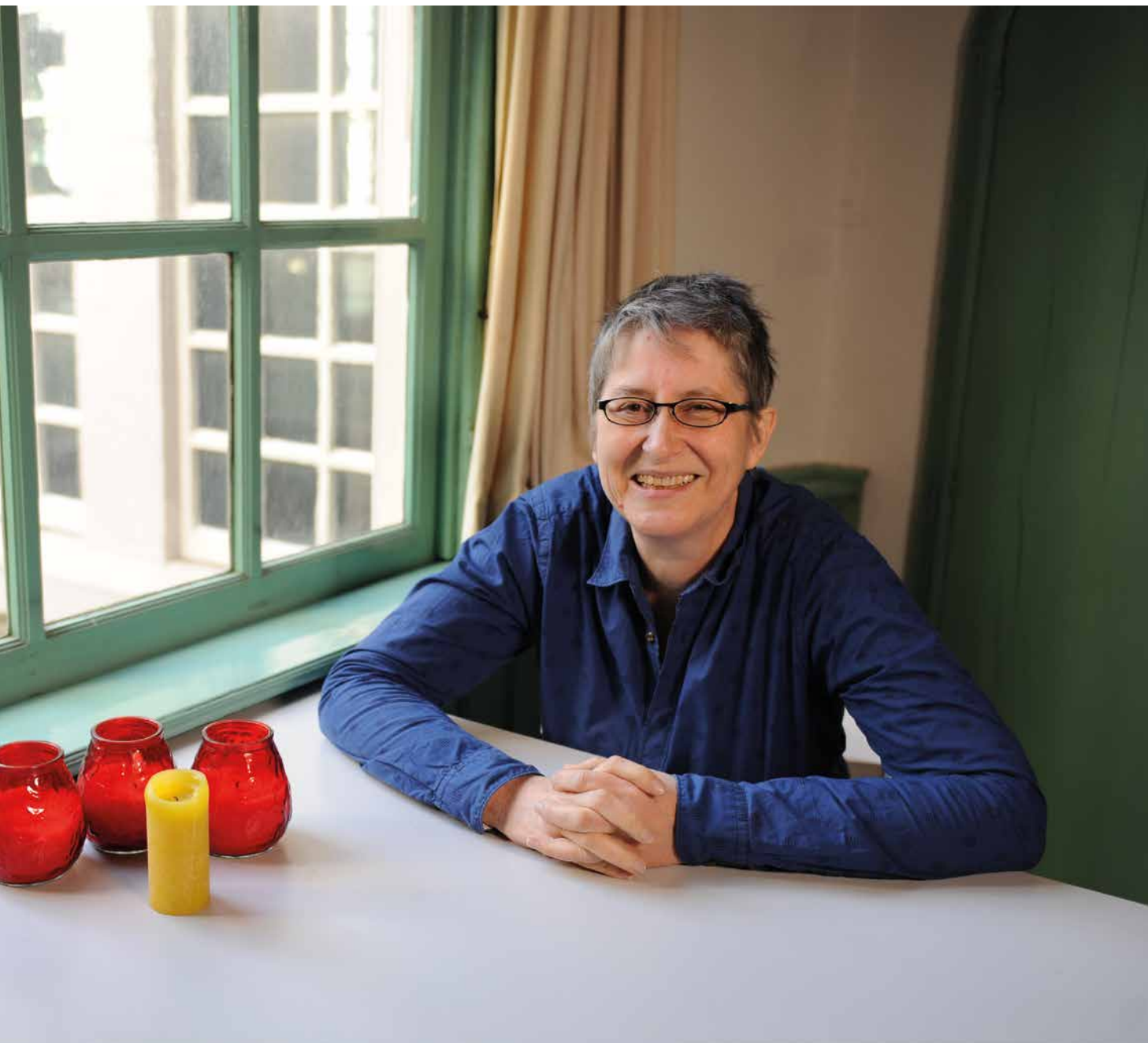
De vormen waarin LUDWIG zich presenteert, zijn inderdaad nogal gevarieerd. Het collectief staat in reguliere concertzalen als het Concertgebouw en Vredenburg, maar trekt net zo makkelijk door het land met voorstellingen op ongebruikelijke locaties, bijvoorbeeld over de relatie tussen muziek en het brein of klimaatverandering. 'De rode draad die door de projecten loopt is muziek. Dat is het vliegwiel dat dingen in beweging brengt.' Verder is elk thema welkom, mits er een maatschappelijke of wetenschappelijke component in zit of een interessante artistieke uitdaging. 'We zijn als droomfabriekje helemaal nergens aan gebonden. Als ik of iemand anders een inspirerend en liefst grensverleggend idee heeft, nou, waarom dan niet? Laten we het gewoon doen.'

Grammy

Het is precies deze instelling die LUDWIG een Grammy opleverde, in dit geval in de categorie artistieke uitdaging. In 2012 benaderde het gezelschap de Canadese sopraan Barbara Hannigan om zich bij LUDWIG aan te

sluiten. 'Hannigan heeft een enorme reputatie als sopraan en zingt op alle grote podia in de wereld, maar koesterde ook dirigeerambities. Een kolfje naar LUDWIGs hand.' Het collectief gaf Hannigan alle ruimte om zich als dirigent te ontplooiën en debuteerde onder haar leiding in 2014 in het Concertgebouw. De ontvangst van dit concert, *LUDWIG loves Barbara* gedoopt,

was overweldigend. ‘We wonnen “De Ovatie 2014”, de klassieke muziekprijs van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties. Hieruit vloeide kortgezegd weer het album *Girl Crazy* uit voort.’

Het opnemen van de cd, en de bijbehorende dvd van Mathieu Almaric, waren volgens Wiersma een droomproject voor Hannigan. ‘Haar diriger-

debuut was een artistiek hoogstandje, waar niet iedere platenmaatschappij direct warm voor zou draaien. We besloten om samen met Hannigans agent Harrison Parrott en het label Outhere Music het risico te dragen.’ En dat betaalde zich uit. In december ging LUDWIG op tournee door Europa, met als aftrap het Concertgebouw in Amsterdam. ‘Het publiek was

zeer enthousiast, de cd kreeg lovende recensies. En nu dus die Grammy.’

LUDWIG en het Brein

Een heel ander soort project waarmee het collectief lof oogstte, is *LUDWIG en het Brein*. Hierbij werkte het gezelschap samen met neurowetenschappers als de hoogleraar Neuropsychologie Erik Scherder. ‘We stelden onszelf

de vraag: welke functie heeft muziek eigenlijk in het leven? We waren van meet af aan gefascineerd door de werking van muziek in het brein. Een van onze musici heeft een dementerende moeder, een ander een kind met autisme – en overall blijkt muziek een rol te kunnen spelen. We besloten samen te gaan werken met wetenschappers, technologie-ontwikkelaars en mensen uit de zorg.’ In samenhang met *LUDWIG en het Brein* werd een serie *Brainwaves* georganiseerd, een soort minifestivals over de relatie tussen muziek en het brein, waarmee LUDWIG in 2016 en 2017 door het land toerde. Op de minifestivals werden de recente ontwikkelingen op breingebied besproken en gedemonstreerd.

Daarnaast organiseerde LUDWIG muziekssessies in diverse verzorgings- tehuizen met dementerende mensen. ‘Hierbij gebruikten we de methode *Music and Dementia*, een Engelse werkwijze die in Londen werd ontwikkeld en nu door de Hanzehogeschool Groningen wordt aangeboden. De muzikanten hadden door middel van improvisatie een-op-een-contact

Horen mensen het verschil tussen een menselijke en elektronische componist?

met patiënten. De dementerenden reageerden daar sterk op en neurieden de muziek soms nog dagen daarna. Ook de verzorgers zagen soms kantten van “hun” patiënten die ze nooit eerder opmerkten. De resultaten waren zo interessant, dat we in 2018 een vervolgpriject doen, in samenwerking met zorginstellingen en wetenschappers.’

Kijken in het brein

Een van de vragen waarop Wiersma antwoord wil krijgen is: werkt muziek nu echt beter dan andere activiteiten? Want patiënten kikkeren ook op van activiteiten als sjoelen of wandelen. Ook dan rapporteren zorgverleners dat patiënten opleven. Maar er is een sterk vermoeden dat muziek superieur is aan doorsnee activiteiten. ‘Muziek heeft iets unieks: het schijnt dat luisteren naar muziek waar je van houdt, het brein meer activeert dan andere

bezigheden. Met sjoelen of wandelen is dat niet zo. Muziek lijkt dieper in te grijpen in het brein en meer los te maken.’

Het liefst zou Wiersma mensen onder een scanner leggen om te kijken wat er in hun brein gebeurt als ze muziek luisteren. ‘Er zijn zoveel interessante vragen te beantwoorden. Het blijkt bijvoorbeeld dat je hersenen oplichten als een kerstboom terwijl je luistert naar muziek die je goed vindt. Een boeiende vraag is nu: gaan mensen naar concerten omdat ze de muziek goed vinden of spelen sociale factoren een rol? Als dat laatste het geval is, wat ik soms vermoed, dan treffen we geen oplichtende kerstboom aan in de hersenpan. Terwijl de beleving van mensen misschien anders is: ik ga omdat ik die muziek goed vind. Dat is heel boeiend.’ Maar mensen onder de scanner leggen zal voorlopig niet gaan. ‘Dat is veel te duur en praktisch nau-

CV Peppie Wiersma Geboren in 1961 in Pijnacker

- 1980:** Winnaar Prinses Christina Concours
- 1980 - 1986:** Opleiding Koninklijk Conservatorium Den Haag, slagwerk
- 1986 - 2008:** Slagwerker bij het ASKO|Schönberg
- 1987 - 2012:** Paukenist bij de Radio Kamer Filharmonie
- 1987 - 2018:** Paukenist/slagwerker onder meer bij De Nederlandse Bachvereniging, het Freiburger Barockorchester en Ensemble Modern
- 2008 - 2015:** Organisator en artistiek leider de *Nacht van Electra*
- 2012 - heden:** Artistiek leider LUDWIG

welijks uitvoerbaar.’ Een ander project waar LUDWIG nu zijn tanden in zet is *Muziek van de Toekomst*. ‘Hoe zullen mensen in de toekomst naar muziek gaan luisteren en welke muziek zal onze tijd overleven? Dit heeft natuurlijk alles te maken met de ontwikkeling van de elektronische muziek, waardoor we elke denkbare klank kunnen maken die we willen. En denk ook aan algoritmen die nu al behoorlijk goed kunnen componeren. Horen mensen het verschil tussen een menselijke en elektronische componist? Dat zijn interessante vragen. We werken nu samen met wetenschappers om het festival op poten te zetten.’

Financiën

Financieel houdt LUDWIG het hoofd net boven water. ‘In het eerste seizoen speelde iedereen om niet. Al het geld dat we verdienden, stopten we in een spaarpot. Daarvan konden de zakelijk en artistiek leider voor een jaar worden aangesteld. Sindsdien overleven we wonder boven wonder op uitkoopsommen, projectsubsidies en de bijdrage van een *early adopter-sponsor*. De ‘klassieke’ muziekfondsen hebben soms een beetje moeite om de voorstellingen van LUDWIG in te schatten. ‘Het is grappig te merken dat we als culturele instelling met uiteenlopende en grensoverschrijdende projecten voor sommige fondsen moeilijk te plaatsen zijn. We zijn dus juist op zoek naar brede financiering – LUDWIG wil midden in de maatschappij staan.’

Wiersma en toenmalig zakelijk leider Derk van der Kamp ontdekten al snel dat er voor gezelschappen als LUDWIG wel andere fondsen beschikbaar zijn. Voor *LUDWIG en het Brein* kreeg het collectief bijvoorbeeld subsidie van The Art of Impact, een fonds dat kunstprojecten honoreert met een sterke maatschappelijke binding. ‘The Art of Impact was een éénmalig subsidieprogramma, dat ons

LUDWIG met Barbara Hannigan foto: Elmer R. de Haas

als enige muzikinstelling ondersteunde, een hele eer. Steeds vaker initiëren we nu ook eigen projecten waarin we samenwerken met partners uit andere disciplines en netwerken.’

Tweede carrière

Wiersma is als artistiek leider begonnen aan een tweede carrière. Tot 2011 was ze vooral actief als paukenist, onder meer bij de RKF en diverse orkesten in binnen- en buitenland. De afgelopen decennia was ze voortdurend onderweg, kriskras door Europa. Dat was op een gegeven moment niet meer vol te houden, zegt Wiersma, die sinds LUDWIG het licht zag gaandeweg afscheid nam van het paukenistenbestaan. Het collectief eist eenvoudigheid te veel aandacht om er nog dingen naast te doen. ‘Tot voor kort speelde ik nog wel met Philippe Herreweghe, een dirigent met een ongelooflijke diepgang. Net als Frans Brüggen, ook zo’n fantastische dirigent, ziet en hoort hij dingen die de gewone sterveling niet ziet. Beiden konden je boven je doorsnee niveau uittillen, gaven je een inzicht in componisten als Bach dat je enorm verrijkt.’

Soms ziet Wiersma zelf ook

bijzondere dingen waar veel mensen gedachteloos aan voorbijgaan. ‘Het is altijd fijn als je iets bijzonders ontdekt en daar een gebeurtenis van kan maken waar mensen van genieten.’ Zo viel het haar op dat het Groningse gehucht Electra over een ‘betoverend mooie plek beschikt waar een elektrisch gemeal uit 1920 staat, het eerste van Nederland’. Wiersma reed er ‘s morgens vroeg altijd langs, op weg vanuit haar woonplaats in Houwerzijl in Groningen naar Hilversum.

Met deze plek als inspiratiebron besloot ze in 2008 het jaarlijkse één-nacht-festival de *Nacht van Electra* te initiëren. Wiersma kamde daarvoor jarenlang het Groningse landschap uit, op zoek naar locaties als een monumentale oude verlaten herenboerderij. ‘Het zijn inspirerende plekken, waar de geschiedenis van het Groningse land voor het oprapen ligt. Het is mooi om hier een verbinding met muziek te maken.’

Wiersma organiseerde de zevende en voorlopig laatste *Nacht van Electra* in 2015. Ook hier heeft ze geen tijd meer voor. Maar dat is niet erg. ‘Ik doe nu precies wat ik leuk vind. En dat is goed zo.’ II